

Československý stát v mezinárodním společenství.

I. Pro mezinárodní svébytnost českého státu byl smrtící ranou vlastní list královny Marie Terezie ze dne 1. května 1749, kterým byla mimo jiné zrušena i dvorská kancelář, a od té doby bylo řízení zahraničních věcí soustředěno v domácí dvorské a státní kanceláři založené v r. 1742. Koruna česká byla sice i po roce 1749 dlouho ještě uznávána v mezinárodních styčích, ale přesto ponaáhlu mizela z mezinárodního společenství jako samostatný státní útvar. Do tohoto společenství se dostala česká koruna v jiné formě, t. j. jako samostatný stát československý po světové válce. Stát československý, jemuž se dostalo uznání mezinárodního již před jeho vznikem se strany dohodových mocností, vstoupil v život dne 28. října 1918. Od tohoto dne se datuje s hlediska práva mezinárodního jeho mezinárodní existence, již se dostalo záhy náležitého podepření mírovými smlouvami, jakož i Paktem o Společnosti národů, který tvoří podstatnou část příslušných mírových smluv. Mírovými smlouvami i smlouvami je doplňujícími a provádějícími byly definitivně vymezeny hranice a definitivně přikázáno obyvatelstvo československému státu. Tím byly položeny základy k nerušenému samostatnému státnímu životu. Mezinárodní formace československého státu, daná známými mezinárodními akty, byla postavena pod zvýšenou ochranu práva mezinárodního, poněvadž stát československý stal se zakládajícím členem Společnosti národů.

Společnost národů, jež značí význačný předěl ve vývoji práva mezinárodního, je politickou organizací kulturního světa. Paktem, který tuto společnost organizuje, získává mezinárodní společenství povahy právního a mírového společenství, což má pro státy velké i menší pronikavý význam. Členství v tomto společenství přináší s sebou pro jednotlivé mezinárodní subjekty různé povinnosti a různá práva; možno říci, že jak v oboru práva vnitrostátního, tak i v oboru práva mezinárodního je pojem povinnosti pojmem primárním. Již v úvodu samého Paktu se zdůrazňuje, že k zvýšení kooperace mezi státy a k zaručení míru a bezpečnosti je třeba přijmouti závazky k zachování práva mezinárodního, dbáti spravedlnosti i čestnosti v mezinárodních styčích a dávatí přednost smírným prostředkům před válkou. Společnost národů nechce však být pouhou organizací k zachování míru, nýbrž chce pozitivně pracovat k zlepšení hospodářských, sociálních a kulturních poměrů v celém světě.

Členům Společnosti národů naskytá se stero možností přispívati jak k zdokonalování práva mezinárodního, tak i k zlepšování ostatních podmínek zdravého života jednotlivců i celých národů. Těchto různých pracovních možností využívá plně od

počátku i československý stát, který svými plnomocníky spolupracuje s ostatními státy jak ve Shromáždění, tak i v době svého členství v Radě v tomto důležitém orgánu Společnosti. Svou plodnou prací ve službách humanity došel československý stát takového uznání, že dostal záhy zastoupení v Radě. Když r. 1923 došlo ke zvýšení počtu nestálých míst v Radě se 4 na 6, bylo do Rady zvoleno i Československo, jež v ní zůstalo po čtyři roky. Účast československého státu na pracích Společnosti národů je stále intenzivní i extenzivní, neboť stát ten si dobře uvědomuje, že Společnost, třebaže není příliš dokonalá, je vhodnou půdou pro hájení zájmů menších států. Není účelem těchto několika řádků podávat výčet mezinárodních aktů Společnosti národů, na nichž československý stát bral vůbec účast, nýbrž jde tu pouze o to, vytknouti hlavní směry této účasti.

Jako je snahou velkých států, aby se zajistily proti vnějším poruchám, tak také snaha menších států i státu československého je nesena tímže směrem. I když československý stát chce loyálně přispívat k provedení čl. 8. Paktu o Společnosti národů, který má na zřeteli omezení zbrojení států na nejmenší míru, přece nezapomíná na tu skutečnost, že předpoklad pro odzbrojení tvoří nezbytně zdokonalení právních a mravních sankcí Paktu. S tohoto stanoviska se vždy díval na problém bezpečnosti a snížení zbrojení náš ministr zahraničních věcí Dr. Beneš, který na pátém Shromáždění Společnosti národů spolupracoval na stavbě známého Ženevského protokolu. V tomto protokole byl položen náležitý důraz na obligatornost arbitráže a byl vysloven zákaz jakékoliv útočné války. Čistě individuální válka měla býti vyloučena. Byl to princip obligatorní arbitráže, jakož i sankce Protokolu, jež přiměly britskou vládu k zamítavému stanovisku, a tak se stalo, že Protokol nevstoupil v platnost. Ideje Protokolu však nezanikly a lze se s nimi setkat v dalších Shromážděních Společnosti národů. Zvláště idea, že útočná válka je zločin, žije stále.

Že života schopné ideje nezanikly, lze konstatovati ve vývoji odzbrojovacího problému ve Společnosti národů. V šestém Shromáždění, konaném v r. 1925, byly přijaty tři významné resoluce, jež se přiznaly k zásadám Ženevského protokolu. První resoluce žádala Radu, aby podrobila studii návrhy činěné ve Shromáždění a Radě o smírném vyřizování mezinárodních sporů a aby sedmému Shromáždění podala zprávu o pokroku, který by se v tomto oboru dal provést. To se stalo v pamětním spise »Arbitrage et Sécurité. Exposé des propositions, déclarations et suggestions faites devant la sixième Assemblée et devant le Conseil en vue du règlement pacifique des différends internationaux« (C. 33, M 75, 1926, V). V druhé resoluci Shromáždění prohlašuje znovu, že útočná válka má býti prohlášena za mezinárodní zločin, dívá se příznivě na úsilí vykonávané určitými národy, aby bylo dosaženo přátelských poměrů, sjednáváním arbitrážních úmluv a smluv o vzájemné

bezpečnosti, sestavených v duchu Paktu a v souhlase se zásadami Protokolu, a konstatuje, že podobné smlouvy nemusí býti nutně omezeny na určité kraje, ale mohou se vztahovati na celý svět. Při tom vyslovilo Shromáždění přání, aby po uložení těchto úmluv a smluv ve Společnosti národů Rada je prozkoumala, aby mohla sedmému Shromáždění podati zprávu o pokroku, jímž tyto paktů budou působiti na všeobecnou bezpečnost. Konečně třetí resoluce upozorňuje státy, které jsou členy Společnosti, na výhody, které pro jejich bezpečnost by mohlo míti sjednávání zvláštních úmluv o arbitráži nebo o právním řízení. Nový podnět k realizování zásad Ženevského protokolu byl učiněn v osmém Shromáždění konaném v r. 1927. Pro odpor Anglie k světové garanční smlouvě byla přijata resoluce dne 26. září 1927, v níž se zejména doporučuje postupný rozvoj arbitráže zvláštními nebo kolektivními smlouvami, počítaje v to dohody mezi státy-členy a státy-nečleny Společnosti národů, aby se tak rozšířila po všech státech vzájemná důvěra, nezbytná k plnému úspěchu konference pro omezení a snížení zbrojení.

Československý stát podporuje všemi prostředky snahy, aby řešení odzbrojovacího problému dalo se ruku v ruce s řešením problému bezpečnostního. Před definitivním rozřešením těchto problémů přistoupil československý stát k svému zajišťování cestou individuálních smírčích a rozhodčích smluv, z nichž zasluhují zmínky tyto:

- a) Smlouva s Polskem ze dne 23. dubna 1925 o řízení smírčím a rozhodčím (č. 175 Sb. z. a n. z r. 1925).
- b) Rozhodčí smlouva s Německem ze dne 16. října 1925 uzavřená v Locarnu (č. 215 Sb. z. a n. z r. 1926).
- c) Smírčí a rozhodčí smlouva se Švédskem ze dne 2. ledna 1926 (č. 176 Sb. z. a n. z r. 1926).
- d) Smírčí a rozhodčí smlouva s Rakouskem ze dne 5. března 1926 (č. 177 Sb. z. a n. z r. 1926).
- e) Rozhodčí smlouva s Dánskem ze dne 30. listopadu 1926 (č. 7 Sb. z. a n. z r. 1928).

Účelem těchto politicky významných smluv je zabezpečiti řešení mezinárodních sporů, ať právních, ať politických nebo zájmových neustrannými soudními nebo smírčími instancemi, takže se jimi vylučuje válka jako prostředek právního řešení mezinárodních sporů.

S předpisy Paktu o Společnosti národů souvisí celá řada jinakých mezinárodních smluv. Program Společnosti se totiž nevyčerpává toliko smlouvami politickými, nýbrž obsahuje řadu hospodářských, sociálních a kulturních otázek, jež jsou řešeny mezinárodními smlouvami. V tom směru zasluhují pozornosti čl. 23, 24 a 25. Pod záštitou Společnosti národů byly sjednány, nehledíme-li k ženevským protokolům o hospodářském vybudování Rakouska a Maďarska, jmenovitě protokol o rozhodčích klausulích ze dne 24. září 1923, mezinárodní úmluva o zjednodušení celních formalit (č. 40 Sb. z. a n. z r. 1927), úmluva a

statut o svobodě transitu, sjednané v Barceloně dne 20. dubna 1921 (č. 22/1924), mezinárodní úmluva o přepravě zboží po železnicích ze dne 23. října 1924 (č. 140 a 142 z r. 1928), úmluva o transitmím přenosu elektrické energie ze dne 9. prosince 1923 (č. 45/1927), úmluva o přepravě letectví ze dne 13. října 1919 (č. 35/1924), úmluva stanovící definitivní Dunajský statut ze dne 23. července 1921 (č. 356/1922), Labská plavební akta ze dne 22. února 1922 (č. 222/1923) a mnohé jiné. Četné jsou již smlouvy o organisaci práce, jakož i o otázkách kulturních, zdravotních a podobně. Z těchto bylo by zvláště poukázati k úmluvě a statutům o zřízení Mezinárodní pomocné unie ze dne 12. července 1927.

II. Stát československý neomezoval se ve své zahraniční politice toliko na to, aby bezpečnost jeho byla postavena pod spolehlivé mezinárodní garancie, nýbrž uvedl svou zahraniční politiku do služeb hospodářské a sociální konsolidace vnitřních poměrů. V tom směru navazoval s ostatními státy mezinárodního společenství intenzivní styky obchodní, aby se národní produkce i sociální přebytky obyvatelstva mohly opíratí o hospodářské a sociální možnosti v cizině. Stát náš vyšel při tom z rozumného předpokladu, že politika státní i s o l a c e je dnes čirým anachronismem a že dnešní stav mezinárodního společenství vyžaduje i v hospodářském i v kulturním ohledu zvýšené mezinárodní kooperace. Pokládají-li velké státy jako Německo, Itálie a podobně hustě vybudovanou konsulární síť za pionýra mezinárodního obchodu, nemohl ani náš stát jako stát silně vývozní nedoceniti význam konsulárního zastoupení v celém světě. Aby konsuláty mohly úspěšně rozvíjeti svou činnost, bylo nutno postarati se o pevnou právní základnu, na níž by mohly přispívati k rozmachu československého zahraničního obchodu. To se dalo a děje cestou obchodních, přátelských nebo usazovacích smluv, případně i cestou zvláštních konsulárních smluv, jimiž se stipuluje vzájemné připouštění konsulárních funkcionářů, vymezují se jejich výhody a výsady, jakož i funkce (hlavně v oboru nesporné agendy). Podle takovýchto stipulací mají konsulární funkcionáři právo chrániti příslušníky svého státu, hájiti v rámci práva a zvyklostí mezinárodních, jakož i v mezích své příslušnosti veškerých jejich práv a zájmů a starati se o vývoj hospodářských vztahů mezi smluvními státy. Příkladem takové smlouvy je konsulární úmluva s Itálií ze dne 1. března 1924 (č. 35/1925). Podobná smlouva byla sjednána i s Francií.

Konsulátům přísluší přihlížeti k tomu, jak stát jejich pobytu dodržuje a provádí obchodní smlouvy. Obchodní smlouvy jsou nejučinnějším nástrojem zahraničního obchodu a jsou výsledkem těžkých a složitých kompromisů mezi protichůdnými hospodářskými zájmy smluvních států. Tyto smlouvy jsou směrodatné pro právní postavení státních příslušníků v cizině, ať v ohledu osobní nebo majetkové svobody a ochrany.

Vhodným i nezbytným doplňkem obchodních smluv jsou smlouvy o právní pomoci, jimiž se upravuje poměr příslušníků

smluvních států k soudům. Usnadnění přístupu k soudům i domáhání se práv v cizině je významným zájmem všech kulturních států. Důležitou součástí smluv o právní pomoci jsou smlouvy o vykonatelnosti cizozemských exekučních titulů.

Kruhy obchodní i průmyslové jsou si plně vědomy významu takovýchto smluv a proto vždy naléhaly na úpravu právních styků našeho státu s cizími státy. Justiční i zahraniční správa arci samy viděly nezbytnost takových smluv a také se zasloužily o urychlené sjednání příslušných smluv, pokud to poměry dovozovaly. Sjednávány byly smlouvy jednak o právní pomoci, jednak o vykonatelnosti exekučních titulů.

Ze smluv o právní pomoci jest uvést zejména smlouvu s Německem (č. 130 Sb. z. a n. z r. 1924), s královstvím SHS. (č. 146 Sb. z. a n. z r. 1924), s Francií (č. 46 Sb. z. a n. z r. 1926), s Itálií (č. 126 Sb. z. a n. z r. 1926), s Polskem (č. 5 Sb. z. a n. z r. 1926), s Rumunskem (č. 171 Sb. z. a n. z r. 1926), se Švýcarskem (č. 9 Sb. z. a n. z r. 1928), s Estonskem (č. 26 Sb. z. a n. z r. 1928), s Bulharskem (č. 58 Sb. z. a n. z r. 1927), a s Belgií (č. 78 Sb. z. a n. z r. 1928). Kromě těchto smluv byla uzavřena řada jiných smluv dosud neratifikovaných.

Smlouvy o vykonatelnosti cizozemských exekučních titulů byly ujednány s těmito státy: s Rakouskem (č. 145 Sb. z. a n. z r. 1919 a č. 141 Sb. z. a n. z r. 1925), s Německem (č. 131 Sb. z. a n. z r. 1924), s královstvím SHS. (srv. smlouvu o právní pomoci), s Itálií (č. 127 Sb. z. a n. z r. 1926), s Rumunskem (srv. smlouvu o právní pomoci), s Bulharskem (srv. smlouvu o právní pomoci), se Švýcarskem (není ratifikována), se Španělskem (není ratifikována), s Řeckem (není ratifikována) a s Portugalskem (není ratifikována).

Aby bylo zabezpečeno účinné stíhání zločinů a přečinů, byla naším státem uzavřena řada smluv o vydávání zločinců, pokud se týče o právní pomoci ve věcech trestních. O ochranu jednotlivců v případě nemoci nebo úrazů je pečováno velmi intenzivně a také v tom ohledu došlo již k několika smlouvám.

Kdybychom chtěli registrovat vše, co nalezlo již svůj výraz v mezinárodních smlouvách, povstal by před našima zraky velmi bohatý a pestrý obraz, jak československý stát je čím dále, tím více poután s mezinárodním společenstvím. V tom ohledu se vykonalo za deset let velmi mnoho práce a lze říci, že náš stát co do rozsahu i intenzity svých mezinárodních styků vyrovná se i státům starým. Veškerá zahraniční politika našeho státu sklídila tu významné úspěchy, jež nezůstaly bez vlivu na upevnění vnitřních poměrů. Také na venek není desavadní zahraniční politika bez vlivu, neboť prokázala, že československý stát je státem mírumilovným a kulturním a že nad partikulární své zájmy dovede klásti právo a spravedlnost.

V Praze dne 14. září 1928.

Dr. Bohumil Kučera.